

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra výchovy ke zdraví

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2014

Jan Hrbek

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra výchovy ke zdraví

Aktuální stav lázeňství Karlovarského kraje a perspektivy jeho rozvoje

Bakalářská práce

Autor: Jan Hrbek

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Výchova ke zdraví

Vedoucí práce: Mgr. Bc. Radim Kokeš, Ph. D.

České Budějovice, duben 2014

University of South Bohemia in České Budějovice
Faculty of Education
Department of Health Education

Current status of the Karlovy Vary Region's spas and prospects of its development

Bachelor thesis

Author: Jan Hrbek

Study programme: Specialization in Education

Field of study: Health Education

Supervisor: Mgr. Bc. Radim Kokeš, Ph. D.

České Budějovice, April 2014

Jméno a příjmení autora: Jan Hrbek

Název bakalářské práce: Aktuální stav lázeňství Karlovarského kraje a perspektivy jeho rozvoje

Pracoviště: Katedra výchovy ke zdraví, Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Bc. Radim Kokeš, Ph.D.

Rok obhajoby bakalářské práce: 2015

Abstrakt: Tato práce ukazuje na ucelený historický i současný vývoj lázeňství v Karlovarském kraji. Práce je koncipována tak, aby byl zřetelný rozdíl lázeňství v minulosti i současnosti. Práce je zaměřena především na srovnání léčebných procedur, umístění lázní, ubytování, dopravu, historii a možnosti rozvoje lázeňství.

Konkrétně bude věnována Karlovým Varům, Jáchymovu, Mariánským Lázním, Františkovým lázním, Lázním Kynžvart a lázním Kyselka, které se v současné době k lázeňství již nevyužívají, stejně jako oblast Královské Korunní v obci Stráž nad Ohří či obec Prameny. Perspektivně se jeví osada Doubrava města Aš.

Výsledky průzkumu z dotazníkového šetření mají obohatit dosud neobjevené možnosti v lázeňství v Karlovarském kraji. Získaná data ukázala na využívání pitné kúry, spokojenost klientů a jejich zájem o lázně v kraji, 55 % se jich chce vrátit do právě navštívených lázní a 60 % již jiné navštívilo.

Klíčová slova: lázeňství, lázně, minerální prameny

Name and Surname: Jan Hrbek

Title of Bachelor Thesis: Current status of the Karlovy Vary Region's spas and prospects of its development

Department: Department of Health Education, Faculty of Education, University in České Budějovice

Supervisor: Mgr. Bc. Radim Kokeš, Ph.D.

The year of presentation: 2015

Abstract:

This thesis refers to integrated historical, as well as current spas development in the Karlovy Vary region, being designed to point out the difference between spas in the past and the present. The primary focus of this thesis is to compare the following: therapeutic procedures, spas location, accommodation, transportation and history and spas development, while specifically given priority to Karlovy Vary, Jáchymov, Mariánské lázně, Františkovy lázně, Lázně Kynžvart and also Lázně Kyselka, which, along with Královská Korunní region in Stráž nad Ohří village or Prameny village, has no longer any use for spa industry. The Doubrava – Aš city settlement, on the contrary, offers further perspective for the future. The survey shall result enhancement in yet undiscovered options rendered by spas in Karlovy Vary region. The primary subject of survey's acquired data are the following: use of drinking treatments, clients' satisfaction and their overall concern about keeping spas in the region alive, 55% of them want to return to just visited spa and 60% already visited other spa.

Keywords: Spa, health resort, mineral spring

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma „Aktuální stav lázeňství Karlovarského kraje a perspektivy jeho rozvoje“ jsem vypracoval samostatně s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 b) zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, fakultou pedagogickou, cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 20.4.2014

Jan Hrbek

Rád bych poděkoval všem, kteří mi výrazně pomohli při zpracování mé bakalářské práce. V první řadě děkuji vedoucímu práce Mgr. Bc. Radimu Kokeši, Ph.D. Za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále mé srdečné poděkování patří všem zaměstnancům Knihovny hlavního Města Prahy.

Obsah:

1. Úvod.....	9
2. Metodologie.....	10
2.1. Cíle práce.....	10
2.2. Úkoly práce.....	10
2.3. Předpoklady bakalářské práce.....	10
3. Metodika.....	11
3.1. Charakteristika Karlovarského kraje.....	11
3.2. Použité metody.....	11
4. Historie lázeňství.....	12
5. Karlovy Vary.....	14
6. Mariánské Lázně.....	17
7. Františkovy Lázně.....	22
8. Jáchymov.....	25
9. Lázně Kynžvart.....	28
10. Další lokality s léčivými prameny.....	31
11. Výsledky práce.....	37
12. Diskuse.....	42
13. Závěr.....	44
14. Přílohy.....	46
15. Seznam použité literatury.....	52

1. Úvod

K dosažení plnohodnotné kvality života pomáhá lidem lázeňská péče. Ta je poskytována v Karlovarském kraji v pěti lázeňských městech, a to jsou Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Františkovy Lázně, Jáchymov a Lázně Kynžvart. Péče v léčebných lázních pomáhá pacientům, kteří mají zdravotní omezení, ale i preventivně tomu, kdo věnuje pozornost svému zdravotnímu stavu a pečuje o svou tělesnou zdatnost.

Pobyt v lázních Karlovarského kraje doporučují nemocným k léčbě, ale i k posílení organismu, ke zlepšení tělesné výkonnosti. Délku pobyt v lázních si může zvolit každý, doba by měla být dlouhá alespoň 3 až 4 týdny pro příznivý efekt u klienta. Lázeňská města nabízí pacientům zdravotní programy, které bývají založeny na využívání přírodních léčivých zdrojů, a těch je v Karlovarském kraji mnoho. Přírodní léčivé zdroje jsou v Karlovarském kraji termální i studené minerální prameny, slatina a oxid uhličitý. Minerální prameny se využívají ke koupelím, k pitné léčbě, inhalacím a výplachům. Léčivé plyny se využívají k suchým plynovým koupelím či pro podkožní injekce. Slatina je využívána k zábalům a koupelím. Ke zmírnění zdravotních potíží a posílení zdraví se využívají i další fyzikální a rehabilitační metody. Výchova ke zdravému životnímu stylu včetně zdravého stravování je součástí současné lázeňské péče. Balneolog předepisuje lázeňské procedury pro každého klienta dle jeho potřeby. V Karlovarském kraji může každý pacient objevit něco zajímavého a přínosného pro své tělesné zdraví i psychickou pohodu.

2. Metodologie

2.1. Cíle práce

Cílem bakalářské práce bylo zmapovat rozdílnost v léčbě pacientů v jednotlivých lázeňských místech Karlovarského kraje, a to jak u dětí a dorostu, tak i u dospělých osob. Dalším cílem bude porovnání rozdílů obsahů léčivých složek v minerálních pramenech a jiných léčivých zdrojích, zjištění a zmapování bývalých a v současné době plánovaných míst pro lázeňskou péči.

2.2. Úkoly práce

Pro tuto práci jsme stanovili následující úkoly:

- prostudovat dostupnou literaturu se vztahem k tématu bakalářské práce
- vypracovat teoretický základ při studiu odborných literárních i internetových pramenů
- osobní schůzky s klienty, návštěva zařízení
- zpracování a vyhodnocení získaných dat z dotazníkového šetření a jejich porovnání
- diskuse, dotazníkové šetření
- stanovení závěrů

2.3. Výzkumné předpoklady

- předpokládám, že se lázeňství v Karlovarském kraji bude rozšiřovat do dalších míst
- vlivem stoupajícího zájmu o zdravý životní styl stoupá zájem o lázeňství

3. Metodika

3.1. Použité metody

Ke zpracování bakalářské práce bylo potřeba navštívit všechna místa, která souvisí s lázeňstvím a zmapovat způsob léčby, minerální prameny a jejich význam pro zdraví dětí a dospělých.

Dále jsem použil řízené rozhovory, schůzky s klienty jednotlivých lázní a dotazníkové šetření.

4. Historie lázeňství v kraji

Kdy přesně se začala psát historie lázeňství v Karlovarském kraji, se už asi nikdy nedozvíme. Jisté ale je, že v dobách císaře Karla IV. využívali lidé v tehdejší obci Wary termální prameny, které využíval i samotný císař.

O možném využití pramene ve Františkových Lázních v mladší době bronzové svědčí fakt, že byla odkrytá z této doby dřevěná stavba v dnešním lázeňském parku (Dvořák et al., 2007), zmínky o pramenech pochází z 10. a 12. století (Janoška, 2011). Novodobá historie Františkových Lázní se začala psát v roce 1791, kdy chebský lékař Dr. Adler nechal vyčistit pramen, který byl znečištěn v roce 1502 (David a Soukup, 2002).

Prameny v Kyselce jsou známé od 13. století, od konce 18. století zde byly lázně, které se od 90. let 20. st. pro lázeňství nevyužívají a chátrají. O obnovu se snaží místní občanské sdružení. S obnovou se už začalo, první budova vedle stáčírny Karlovarských minerálních vod, a.s. je již opravena.

Zmínka o Mariánských Lázních pochází z roku 1528, kdy došlo ke zkoumání dnešního Ferdinandova pramene. Roku 1606 je využíván Mariin pramen pro lékařské účely. Roku 1762 byl otevřen první lázeňský dům.

V Lázních Kynžvart jsou známé prameny od 16. století. Lázně byly založeny roku 1822 (Janoška, 2011).

V obci Prameny se začala psát lázeňská historie roku 1872, kdy došlo k otevření lázeňského domu, dnes zde ale lázně nejsou (Jaša, 2009). O obnovu se snaží místní občanské sdružení, jsou obnoveny alespoň některé minerální prameny.

V Jáchymově vznikly první lázně využívající radioaktivních vod na světě roku 1906.

Po 2. světové válce byl v lázeňském trojúhelníku zřízen vojenský újezd. Armádní činnost ohrožovala minerální prameny i celý ráz krajiny, někdejšímu vedení státu to nevadilo. Slavkovský les má ideální strategickou polohu.

Dnes se armáda z regionu více méně stáhla. Stále je v Újezdu v Doupovských horách, které zůstávají nepřístupné.

V Karlovarském kraji je i několik lokalit, kde byly lázeňské domy, v současné době nevyužívané, budu se jim věnovat v samostatných kapitolách.

V 1. polovině roku 2011 navštívilo lázně v ČR 346 726 klientů. Toto je o 7% více, než roku 2010. Nárůst v české klientele byl 2%, v zahraniční dokonce 14%. Důležité je, že v Karlovarském kraji bylo toho roku 59% všech lázeňských klientů v ČR, ale i 50% lůžkové kapacity se nachází na území karlovarského kraje. (Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky)

V současné době se do lázeňství řadí zdravotnický a cestovní ruch. Do systému lázeňství se řadí lidé provozující služby ubytovací, stravovací, rehabilitační, dopravní atd. Jedná se tedy o komplex ekonomických činností umožňujících druhým lidem se lázeňství zúčastnit.

V České republice je lázeňství dále rozděleno na léčebné – kde jsou využívány přírodní léčivé zdroje, a klimatické, kde se využívá příznivých klimatických podmínek.

Porovnání využití minerálních pramenů ať již v minulosti, nebo současnosti, je provedeno v tabulce č. 2. Obsah léčivých látek je uveden v tabulce č. 1.

5. Karlovy Vary

V pověsti se objevuje informace, že císař Karel IV. při lovecké výpravě z hradu Loket pronásledoval jelena, který ze skalního výklenku, dnes známým pod názvem Jelení skok (zastávka lanové dráhy na vyhlídkovou věž Diana) skočil do vroucích pramenů a při hledání jelena došlo k objevení vroucích bažin kolem roku 1350 (Janoška, 2011). V jiné pověsti se uvádí, že do pramene při pronásledování hnané zvěře spadl lovecký pes (Vylita et al., 2007). Hrádek vystavěný okolo roku 1358 (Beran, 2004), chátral už před rokem 1567 (Kuča, 1998). Roku 1370 byly Vary povýšeny na město se stejnými právy jako Loket (Švandrlík et al., 1981).

V roce 1508 tu vznikají veřejné lázně (Adam, 2006). Mikuláš Klaudián na mapě Čech v roce 1556 uvádí Wary, Teplice a Beilyna, ale bez označení pramene nebo lázeňského města (Křížek, 2002). Až do poloviny 16. století se lidé v karlovarských pramenech pouze koupali. Věřili, že dlouhý pobyt vyplaví pokožkou zárodky nemocí. Vlivem dlouhých koupelí docházelo k rozpraskání kůže (Janoška, 2011).

Povodně zaplavily město 9. května 1582, kdy povodeň zničila 36 domů, 18 poškodila a strhla 5 mostů přes říčku Teplá. V pátek 13. srpna 1604 došlo k požáru, při kterém bylo zničeno 99 ze 102 stavení při délce požáru 3 hodiny. Roku 1759 město opět vzplálo (Vylita et al., 2007).

Pitná kúra byla prosazována pozvolna, až do 18. století, kdy byl v polovině století docílen další extrém, kdy pacienti běžně vypili 50 – 70 koflíků minerální vody. Lékař David Becher měl vliv na modernizaci léčby, když provedl rozbor minerálních vod a začal předepisovat prameny, které nebyly uznávány. Propagoval pití pramenité vody u zdrojů, předepisoval koupele. To bylo příčinou budování altánků a kolonád v lázních (Janoška, 2011). Na počátku 18. století měly Karlovy Vary 440 obyvatel. Dne 31. prosince 1870 zde bydlelo 7276 obyvatel. Dne 24. listopadu 1890 došlo znovu ke katastrofální povodni, kdy říčka Teplá napáchala předtím nevídané škody (Vylita et al., 2007).

V 60. letech 19. století se v Karlových Varech léčilo méně pacientů než v Teplicích, které byly odsunuty ze svého vedoucího postavení až po důlní katastrofě roku 1879, kdy došlo k průvalu termálních vod do štol (Křížek, 2002).

V roce 1911 se zde léčilo 70 935 pacientů (Janoška, 2011).

Před 1. sv. Válkou měla Karlovy Vary 17446 obyvatel, z toho 90 Čechů. Lázně byly zestátněny po roce 1948 a byl vytvořen n.p. Československé lázně a zřídla, který se rozpadl po roce 1989 (Vylita et al., 2007).

V roce 1989 byla kapacita lázní 5360 lůžek a délka pobytu většinou 21 dní (Černý, 1989). Základem léčby je pitná kúra pro léčbu žaludku, jater, žlučníku, slinivky břišní a střev (Vylita et al., 2007). Chladnější prameny mají projímavé účinky, teplejší staví. Lékaři předepisují pitnou kúru podle teploty pramenů. Pití vod příznivě ovlivňuje procesy látkové výměny, proto je léčba uplatňována při léčbě diabetu, dny a vysoké hladiny cholesterolu. Zdejší minerální vody dokáží rozpouštět toxické látky v těle a přispívají k jejich vylučování. Spolu s doplňkovou koupelí pomáhají regeneraci organismu (Janoška, 2011).

Pitná kúra je prováděna léčivou termální vodou. Termální voda je využívána i k termálním koupelím. V Karlových Varech jsou dále prováděny masáže a fyzikální terapie (elektroterapie, fototerapie, magnetoterapie). Léčebná tělesná výchova a terénní kúry jsou v Karlových Varech také prováděny. Pacienti jsou vyšetřeni fyzikálně, přístrojově i biochemicky. Pro upevnění dobré zdravotní kondice přispívají vycházky do lázeňských lesů.

V Karlových Varech probíhá léčba poruch trávicího ústrojí (nemoci jícnu, žaludku, dvanácterníku, střev, jater, žlučníku a žlučových cest, slinivky břišní, a to i stavů pooperačních. Léčí jako jediné lázně u nás poruchy trávicího traktu u dětí. U poruch látkové výměny jsou v Karlových Varech léčeny cukrovka, dna, poruchy metabolismu tuků a nadváha. Po ukončení onkologické léčby probíhá následná péče bez známek obnovy nemoci. Pramen knížete Václava se také aplikoval k léčbě očních nemocí, jednalo se o specializovaný, tzv. oční pramen (Křížek, 2002).

Podle pověsti je v Karlových Varech 13 pramenů, kdy tím 13. je Becherovka. Tato pověst vznikla v době, kdy ještě nebyl 13. pramen objevený. Prameny mají hydrochemický typ hydrogenuhličitan-síran-chlorid sodný. Významné složky jsou kyselina křemičitá a fluoridový aniont. Celková mineralizace se pohybuje 5900 – 6500 mg/l (Janoška, 2011). Od Vřídla k Hadímu prameni se pohodlnou chůzí i s ochutnáváním všech pramenů na trase dostaneme za 20 minut.

Prameny mají vzhledem k tomu, že jejich vývěry jsou velmi blízko sebe, téměř totožné složení, výraznější rozdíl je jen v obsahu oxidu uhličitého a celkové mineralizace.

Vřídlo je s teplotou 73°C jde o nejteplejší pramen v České republice. Obsah CO₂ je 400 mg/l.

Dalšími prameny jsou: **Pramen Karla IV., Dolní Zámecký pramen,**

Horní Zámecký pramen - v dubnu 2014 mimo provoz.

Tržní pramen, Mlýnský pramen, Rusalčín pramen,

Pramen knížete Václava - v dubnu 2014 pramen mimo provoz, speciální oční pramen

Libušín pramen, Skalní pramen, Pramen Svobody, Sadový pramen, Pramen Štěpánka,

Pramen Dorotka - v současné době není veřejnosti přístupný

Hadí pramen (Janoška 2011).

Opravdu v málokterých lázních se nachází tolik minerálních pramenů na tak malém prostoru. I to vede k oblibě Karlových Varů u lázeňských hostů. V Karlových Varech je 79 pramenů, ale zachycené jsou pouze tyto.

Dne 18. května roku 1907 byl zahájen provoz lanové dráhy, která byla celá vedená v tunelu. Dne 5. srpna 1912 došlo ke spuštění lanové dráhy na vrchol Diana se zastávkou Jelení skok. Městská hromadná doprava byla zřízena až roku 1947 a byla zajišťována autobusy. Železniční doprava ze směrů Cheb, Chomutov, Mariánské Lázně a Potůčky. Karlovy Vary leží na silnici první třídy č. I/6. Směrem do Chebu je pak tato silnice označena jako R6 (silnice pro motorová vozidla), (Dušek, 2003). Silnice I/6 je umístěna vedle centra, jedná se však o rychlý průtah městem bez semaforů. U Karlových Varů je také mezinárodní letiště, odkud létají spoje především do Ruské federace. Doprava z letiště do centra je zajištěno městskou hromadnou dopravou. V roce 2013 bylo odbaveno na mezinárodním letišti v Karlových Varech 104 469 cestujících, z nichž bylo 68% na lince z Moskvy.

6. Mariánské Lázně

Město leží na pomezí Slavkovského a Českého lesa. Přístupné je po silnici a železnici. Roku 1762 byl v Zádubu postaven lázeňský dům. Voda z Mariina pramene sem byla vožena v sudech, podmínky dopravy a celého provozu byly obtížné a proto byla roku 1781 budova prodána. V témže roce v Hamnickém zámečku pobýval opat Truatmannsdorf a další premonstráti. Denně docházeli k pramenům a dr. Nehr vyléčil i nějakého poddaného z Chotěšova. Již před rokem 1786 stál u Mariina pramene srub se čtyřmi koupelnami, kterému lidé říkali Mariánské Lázně.

Lesní rezervace od Kladské po Vlčí kámen byla vykoupena v roce 1786 od slavkovských hormistrů a lesní rezervace byla zrušena. V témže roce přišli do pustého údolí první obyvatelé a vystavěli tu dvě chalupy. Roku 1790 přišel mlynář Kohnhäuser a vystavěl tu mlýn. Po Trautmannsdorově smrti se tepelští opati o prameny nezajímali a odmítali Nehrovy žádosti na výstavbu lázní. V roce 1805 započal výstavbu vlastního lázeňského domu dr. Nehr a roku 1808 jej dokončil. První lázeňskou sezónu zde pobývalo 80 hostů. Nedostatečnost ubytování vedla k nespokojenosti klientů.

V roce 1809 byl objeven železnatý pramen, který byl nazván Nový pramen, dnes Karolinin. Ještě roku 1818 vlivem nedostatku cest trvala trasa povozu se džbány od Křížového pramene ke Crystalu (hotel v centru města) celý den. Na vycházky nebylo možné chodit a hosté štípali dříví k ohřevu vody, aby si nahradili nedostatek pohybu.

V roce 1812 se stávají Mariánské Lázně samostatnou obcí, což bylo zásluhou opatova sekretáře Karla Reitenbergera, který měl za úkol pečovat o nové lázně. Dne 6. listopadu 1818 byly Mariánské Lázně prohlášeny veřejnými lázněmi (Švandrlík et al., 1981).

Další Marienbad (Mariánské Lázně) vznikly roku 1828 u Salzburgu, a byla snaha uvádět klienty v omyl. Dodnes mají sezónní provoz. Roku 1870 u Rigy vzniklo sanatorium Marienbad, dnes zařazené do lázní Faemdukulti (Buchtele, Švandrlík, 2012).

Jiří Fischer z Prahy vytvořil plán na stavbu lázní pro období 1818-1824 a tak se počet domů zvýšil na 42. V roce 1820 navštívil místo Johann Wolfgang Goethe a rozhodl se, že další rok sem přijede na léčení. Vesničtí faráři nelibě nesli výstavbu lázní, obvinili Reitenberga, v té době již opata, že utápí peníze v bažinách. V červenci 1827 došlo k jeho vynucené abdikaci. Reitenberger odešel do vyhnanství do Tyrol. Do Mariánských Lázní se již nikdy nepodíval, zemřel roku 1860.

V roce 1827 lázně navštívilo 1500 hostů, v roce 1841 již 3000. Roku 1829 došlo k výstavbě silnice do Karlových Varů a 1831 do Velké Hleďsebe. Po spojení s okolím železnicí Cheb – Plzeň, stavěnou 1865 – 1872 došlo k rychlejšímu růstu klientely a roku 1874 byl překročen počet 10 000.

V roce 1848 došlo k zásadní změně poměrů s tepelským klášteřem. Poddaný poměr byl zrušen jako vrchnosti a byla zrušena i jeho soudní moc. Mariánské Lázně spadaly pod státní úřady – okresní hejtmánství v Teplé a krajskému úřadu v Chebu. Roku 1857 měla obec 90 domů a 1300 stálých obyvatel. Roku 1866 prošla obcí pruská armáda a do hotelu Klinger byl umístěn štáb vestfálského pluku. Toho roku byly Mariánské Lázně povýšeny na město. Roku 1888 dostalo město okresní soud a v roce 1902 se staly okresním městem. Hlavní kolonáda byla postavena v letech 1888 – 1889. V roce 1898 došlo ke spojení Karlových Varů a Mariánských Lázní železnicí a počet návštěvníků stoupal. Roku 1899 měly lázně 20 000 hostů. V letech 1907 – 1913 neklesl počet klientů pod 30 000.

První světová válka zapříčinila snížení hostů na polovinu předválečného stavu. Rok 1919 byl kritický, počet hostů činil pouhých 9 000, což byla polovina oproti roku 1915. V období 1928 a 1929 byla překročena rekordní návštěvnost z roku 1911, kdy tu pobývalo 34 509 klientů (roku 1929 zde pobývalo 41 226 hostů). Roku 1930 navštívilo město méně než 30 000 hostů a jejich počet v pokrizových letech nadále klesal (Švandrlík et al., 1981).

Zoologická zahrada byla otevřena 7. června 1931, v létě roku 1951 areál vyhořel (Buchtele, Švandrlík 2012).

Dne 1. června 1946 byla zahájena první lázeňská sezóna po druhé světové válce a byl uspořádán filmový festival, který se tu konal každý rok až do roku 1949 (Švandrlík et al., 1981). V roce 1946 bylo v lázních 6078 hostů.

Vládním zákonem ze dne 6. května 1948, číslo 125/1948 Sb., o znárodnění přírodních léčivých zdrojů lázní a o začlenění a správě lázeňského majetku nabyt stát právo disponovat s těmito léčivými zdroji a nabyt vlastnického práva k lázeňskému majetku. V roce 1970 došlo k elektrifikaci trati z Chebu do Plzně. V roce 1967 činila klientela Mariánských Lázní 178,8 tisíc osob, roku 1977 219,3 tisíc osob. Roku 1977 byl odhadnut počet turistů na 1 – 1,5 milionu lidí (Švandrlík et al., 1981). U hlavní kolonády se nachází známá zpívající fontána. V Mariánských Lázních se léčí nemoci ledvin a močových cest. Důležitá je léčba poruch zažívacího ústrojí, látkové výměny a žláz s vnitřní sekrecí. Čistý vzduch v Mariánských Lázních je vyhledáván astmatiky a lidmi, kteří trpí záněty horních cest dýchacích. Jezdí sem i pacienti s onemocněním kardiovaskulárního a nervového systému, pohybového aparátu, kožními onemocněními, dnou a cukrovkou (Janoška, 2011). Ve městě je léčebna nervových nemocí se specializací na porážkové stavy (Švandrlík et al., 1981). Kapacita lázní byla v roce 1989 přibližně 2700 lůžek a délka pobytu byla většinou 21 dní (Černý, 1989).

V období před 1. sv. válkou byla objevena uranová ložiska v blízkosti města. Byly provedeny zkoušky k převedení radioaktivity do vody, které proběhly v balneologickém ústavu. Druhý den byla tato voda připravena k lázeňství (Buchtele, Švandrlík, 2012).

Nejvyšší naměřené množství polévatého prachu v roce 2012 bylo v březnu, a to $58 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Oxidů dusíku bylo nejvyšší zjištěné množství v roce 2012 v únoru, a to $67 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Údaje poskytly Hygienické a ekologické laboratoře, Cheb.

K léčebným procedurám se používají studené kyselky k pitné kúře, k přípravě uhličitých minerálních koupelí a inhalaci. Oxid uhličitý je využíván k plynovým injekcím a obálkám. Dále jsou v Mariánských Lázních tepelné procedury, vodoléčba, masáže, léčebná tělesná výchova. Při léčbě bývají doporučeny vycházky do okolních lázeňských lesů.

V Mariánských Lázních jsou léčeny nemoci pohybového ústrojí – bolesti zad, degenerativní onemocnění páteře a velkých kloubů, osteoporóza a stavy po ortopedických operacích. Léčení ledvin a močových cest především chronické záněty, stavy pooperační, stavy po transplantaci ledviny.

U dýchacího ústrojí se jedná o chronické záněty, astma bronchiale, alergické rýmy, stavy po operaci dolních cest dýchacích. Léčení poruch látkové výměny a žláz s vnitřní sekrecí je zaměřeno na obezitu, dnu, zácpu, cukrovku a hyperlipoproteinémii. Z gynekologických onemocnění jde při léčbě o zánětlivá onemocnění, stavy po gynekologických operacích, sterilita i infertilita, inkontinence moči. Z onkologických chorob zde probíhá rehabilitace pacientů po onkologické léčbě nádorů prsou či pohlavních orgánů (neprobíhá léčba zhoubných krevních onemocnění). U kardiovaskulárních chorob se jedná o hypertenzi, ischemické choroby srdeční i dolních končetin. Dále je zde léčena porucha potence. U dětí se léčí poruchy močového ústrojí, a to chronické záněty ledvin a močových cest, stavy pooperační, dále gynekologické záněty, stavy pooperační. Minerální vody vznikají v hloubce 30 – 50 (výjimečně 100) metrů. V širším okolí Mariánských Lázní je přes 100 vývěrů kyselk, z nichž některé nejsou využívány k lázeňství nebo nejsou veřejnosti přístupné (Janoška, 2011). Mariánské Lázně jsou druhé největší lázně v České republice a byly po nich pojmenovány zámořský parník i lokomotiva. Několikrát se objevili i na poštovních známkách. (Buchtele a Švandrlík, 2012).

Důležité prameny v Mariánských Lázních: **Křížový, Ferdinandův, Ambrožovy** se využívají k léčbě zažívacího ústrojí a metabolických onemocnění.

Karolinin, Marie, Nová Marie (Hamelika) a Balbínův pramen jsou využívány ke koupelím.

Karolinin pramen je využit při léčbě ledvinových kamenů a urologických potíží a je využíván i k léčbě osteoporózy.

Lesní pramen je užíván při urologických potíží a překyselení žaludku.

Mariin pramen pomáhá snížit krevní tlak, který má i pozitivní vliv na činnost srdce.

Dalšími prameny v Mariánských Lázních a jejich okolí jsou:

Rudolfův pramen, Antonínův (Antoníčkův) pramen, Alexandřin pramen (V dubnu 2014 mimo provoz.) **Prelátův Pramen,**

Medvědí pramen (Medvidě), Farská kyselka, Vlčí pramen (Vlčí prameny), Myší pramen (Valská kyselka), Srnčí pramen, Křovistní kyselka, Pirátův pramen, Koňská kyselka, Jateční kyselka.

„Ani pěšina, tím méně vozovka nevedly k těmto pramenům. Bylo nutno položit a naházet kameny přes mnohé bažiny, aby se člověk – po nich poskakující – s jejich pomocí dostal k pramenům“ (Švandrlík, Richard, Jan Havránek a Vladimír Křížek. *Mariánské Lázně: průvodce*. 1. vyd. Praha: Olympia 1981). Toto uvádí Dr. Nehr, který město založil ve své knize z roku 1813 (Švandrlík, et al. 1981).

Na přelomu 19. a 20. století došlo k názoru, že je třeba lázeňství nabídnout i střední vrstvě, proto se rozšířila hotelová zařízení. Doprava k nim byla v té době zajišťována koňskými omnibusy.

Dne 12. května 1902 byla zavedena tramvajová doprava, která zajišťovala dopravu na trati v délce cca 2,5 km od nádraží k dnešnímu kruhovému objezdu u hotelu Bohemia. Původně byl tramvajový provoz jen v lázeňské sezóně.

V roce 1903 a 1933 došlo k rozšíření tramvajového vozového parku, kdy bylo v provozu 8 tramvajů a 6 vlečných vozů. Provoz tramvajů byl ukončen 26. dubna 1952. Již dne 27. dubna 1952 vyjely do provozu na trať trolejbusy. Tramvaje a vlečné vozy byly převedeny do Teplic v Čechách (Losos et al., 1980). Prvním typem trolejbusu byla Škoda 7Tr. Zajímavostí je, že v letech 1972 a 1974 se v Mariánských Lázních objevili první dva prototypy trolejbusu 14Tr (Harák, 2014).

V současné době jsou u dopravního podniku 2 modernizované trolejbusy 14TrM a 7 kusů trolejbusů typu Škoda Tr24. U typu Tr24 je jeden kus s bateriemi (jde o prototyp) a další 3 kusy jsou doplněny o diesellový motor. Průměrná spotřeba elektřiny je 2,5 kWh na ujetý kilometr. Spotřeba autobusu tovární značky SOR je 30 l nafty na 100 km jízdy, tento autobus má z mariánskolázeňských trolejbusů nejmenší spotřebu pohonných hmot. V pracovním týdnu ujedou autobusy firmy Městská doprava Mariánské Lázně s.r.o. a jejich smluvních partnerů ve školním roce 1541 km, o prázdninách 1541 km a o sobotách a nedělích 879 km za den. Úspora je tak přibližně 3 Kč na ujetý km ve prospěch trolejbusů, jak uvedl zaměstnanec Městské dopravy Mariánské Lázně s.r.o. pan Jan Zitterbart.

Mariánskými Lázněmi prochází vlakové tratě Cheb – Plzeň a Mariánské Lázně – Karlovy Vary. Mariánské Lázně neleží na žádné silnici první třídy, protože tato je vedena obchvatem Velké Hleďsebe, a proto si zachovaly úžasný lázeňský ráz.

7. Františkovy Lázně

V mladší době bronzové byla dřevěná stavba v dnešním lázeňském parku. Podlaha této stavby byla odkryta roku 1959 při snaze podchycení Palliardino pramene (Dvořák et al., 2007).

První zmínky o pramenech jsou z 10. a 12. století, hodnověrný doklad je až z roku 1406 (Janoška, 2011). Pramenitou vodu zvanou Chebská kyselka neboli Chebská voda nosily do Chebu ženy, kde od 15. století prosperoval prodej této vody (Wieser, 2007).

V roce 1791 nechal chebský lékař Dr. Bernard Vincecz Adler postavit lázeňský dům a stáčírnu. Dr. Adler napsal císaři dopis v den korunovace Leopolda II. 6. září 1791, po kterém přijela do Chebu komise odborníků, která zpracovala návrh k založení nových lázní (David a Soukup, 2001).

Leopold II. Zemřel dne 1. března 1792 (Weissensteiner, 1995), po kterém nastoupil na trůn císař František I., který chválil dne 27. dubna 1793 plán veřejných staveb, a to vedlo k založení sídla pojmenovaného podle něj (Wieser, 2007). Tehdejší Kaiser Francensdorf, česky Ves císaře Františka (Dvořák et al., 2007) vlastnili chebští měšťané.

Roku 1807 dostala obec nový název, Františkovy Lázně, německy Kaiser Francensbad. V roce 1852 se staly samostatnou obcí a roku 1865 byly povýšeny na město a byla sem přivedena železnice. Ve městě probíhal rozvoj lázeňství a sportovních možností. (David a Soukup, 2001). Roku 1406 se v kupní smlouvě píše o louce, která leží u kyselkové pěšiny. V té době nosily děti a ženy kyselku do města vodu nejspíš z Tršnického pramene (patrně Natálie). Roku 1502 mládež hodila do pramene oběšence. Po znečištění tohoto pramene chodili nosiči ke Slatinné kyselce (dnes Františkův pramen).

V roce 1603 byl u pramene vystavěn odpočinkový dům, to se ale nelíbilo nosičům vody a hosty napadali. Po období třicetileté války, která byla ve znamení útlumu, se nošení vody opět rozmohlo. Roku 1661 byla vybudována malá stáčírna. V roce 1694 byl vystavěn hostinec s koupelnou. Roku 1704 byl pohodlný hostinec, který byl zárodkem lázní (David a Soukup, 2002).

První budova lázní s pokoji byla u Františkova pramene od roku 1714 (Janoška, 2011). Dr. Adler nechal roku 1791 vyčistit pramen, odvést jej do jímky ve vystavěném pavilonu. Tento pitný pavilon nosičky srovnaly se zemí. Dr. Adler nechal vystavět pavilon nový (David a Soukup, 2002).

V roce 1808 tu pobýval Johan Wolfgang Goethe, roku 1812 Ludvík van Beethoven. Božena Němcová se ve Františkových Lázních také léčila (Švandrlík et al., 1981). V současné době je kapacita objektů Lázní Františkovy Lázně, a.s. cca 1500 lůžek.

Ve městě se ale nachází i jiná hotelová zařízení nabízející lázeňské služby. Městská hromadná doprava ve Františkových lázních nikdy nebyla. Bylo a je však dobré spojení autobusy z města Cheb, které má charakter městské linky a ve Františkových lázních se dělí do dvou větví, a to s konečnou zastávkou Dolní Lomany nebo vlakové nádraží. Železniční doprava je vedena ze směru Cheb, Aš, Plesná a Tršnice (Dušek, 2003). Hlavní tah z Chebu do Vojtanova (případně Aše) je veden mimo město. Kromě pramenů se využívá také přírodního zdroje oxidu uhličitého v Uhličitých lázních plynových a je také používán ke speciálním gynekologickým procedurám. Sirnoželeznatá slatina vznikla z rákosové slatiny s příměsí ostřice a minerálních vod.

V sušině obsahuje více než 4% pyritu. Používá se na slatinné koupele, ohřátá je aplikována při zábalech a speciální slatina se využívá pro gynekologické účely, a to pro slatinné koupele a poševní tampony (Brož et al., 2011).

V roce 2012 byla nejvyšší naměřená hodnota polétavého prachu v únoru, a to $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Nejvyšší naměřená hodnota oxidů dusíku byla také z února, a to $64 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Data poskytly Hygienické a ekologické laboratoře Cheb.

K základním procedurám patří slatinné zábaly a koupele, slatinné tampony, uhličitě koupele, vaginální irigace, suché plynové koupele, plynové injekce, pitná kúra, rehabilitační procesy.

Léčeny jsou zde onkologické nemoci, a to po ukončení náročné radikální onkologické léčby, pacienti mívají obtíže vzniklé jako vedlejší účinek této léčby (zvracení, nechutenství).

Z nemocí oběhového ústrojí je zde úspěšně léčena ischemická choroba srdeční a stavy po infarktu myokardu, hypertenze, onemocnění končetinových cév, stavy po operacích srdce. Využívají se k tomu rehabilitační metody a často jsou používány

uhličitě koupele a suché koupele.

Léčba nemocí pohybového ústrojí zahrnuje léčbu bolestivých stavů svalstva, šlach a kloubů, bolesti zad, revmatismus, artrózy kloubů. K léčbě je využíváno slatiny a rehabilitace. Je možné využívat i uhličitých koupelí.

Léčba gynekologických onemocnění je poskytována často ženám či dívkám po gynekologických operacích a po operacích v blízkosti ženských orgánů. Léčí se tady ženy s chronickými zánětlivými onemocněními rodidel a jejich následky, s poruchami funkce vaječnicků a vývoje dělohy. Znamou indikací je sterilita a infertilita. Zdejší lázně pomohou příznivě ovlivnit klimakterické obtíže i jiné funkční poruchy. V léčbě je opět využíváno slatinných a uhličitých koupelí a irigací, rehabilitací. V této indikaci se často používají i pitné kúry (Nový pramen po silné menstruaci). Asi nejunikátnější je pramen Glauber IV, který obsahuje nejvíce Glauberovy soli na světě (Jirásek a Jirásková, 1977). Průměrná mineralizace zdejších pramenů je 5 g/l. Vydatnost zřídél je 800 l/min, tj 4 kg minerálních látek za minutu, 2 102,4 tuny za rok (Brož et al., 2011).

Prameny využívané při léčbě

Luční pramen je využíván při léčbě žlučníku, žaludku a střev. Na střevní a žaludeční katary se využívají prameny **Glauber I a II, František, Kostelní pramen, Sluneční pramen, Palliardi, Cartellieri a Stanislav**.

Pro léčbu silné zácpy, která bývá doprovodným jevem při gynekologických a jiných ve Františkových Lázních léčených chorobách je využíván **Glauber III**.

Při léčbě chudokrevnosti či velkých ztrátách krve při operacích jsou využívány **Nový a Železnatý pramen**.

Silně projímavé účinky potom má pramen **Glauber IV**. Při léčbě horních cest dýchacích je využíván **Solný pramen**, který obsahuje značné množství NaCl.

Pro léčbu nemocí ledvin a močového ústrojí je využíván pramen **Žofie**.

Ke koupelím se využívají prameny Cartellieri, Adler, Marian (D-14), Stanislav.

Další prameny ve Františkových Lázních

ČKD II, Erika – E I (Brož et al., 2011), Císařský pramen, František, Luisin pramen, Studený pramen, Štěpánka, Natálie (Janoška, 2011)

8. Jáchymov

Jáchymov, město ležící pod Klínovcem, se ve středověku rozvíjel díky hornictví. Roku 1516 byla na místě dnešního Jáchymova založena hornická osada, ve které byla od roku 1519 mincovna (Wagner a Kibic, 1974). Roku 1520 byl Jáchymov povýšen na město. Jáchymov byl druhé nejdůležitější město v Království Českém po Praze., protože se zde těžilo stříbro. Ve zdejší mincovně se z vytěženého stříbra razili toлары (Černý, 1989).

Roku 1533 tu žilo 18 000 lidí, město bylo druhé nejlidnatější v Čechách (David a Soukup, 2001).

V první polovině 20. století se stal Jáchymov největším zásobovatelem uranu na světě. Po druhé světové válce byl uran vyvážen do Sovětského svazu. Těžba uranu byla ukončena v roce 1962 (Lepka, 2003).

Radioaktivní vody byly využívány již ve starověku, byť tenkrát radioaktivita ještě nebyla známá. Jednalo se o lázně na ostrově Ischeia u Neapole, v rakouských lázních Gastein, kde se léčili revmatické nemoci.

V Jáchymově si tamní havíři před objevem rádia při bolestech kloubů a hlavy přikládali k tělu sáčky se smolincem (uranovou rudou).

Od roku 1902 byla známa radioaktivita vod, která byla způsobená tehdy nového prvku – radonu (Křížek, 2002).

V lázeňství se v Jáchymově využívá radonová voda od roku 1906. Stal se tak prvním místem na světě, kde se používá radioaktivní voda vědomě k léčení. Prameny mají radioaktivitu 5-20kBq/l, kterou způsobuje ²²²Ra. V letech 1910 – 1912 bylo vystavěno sanatorium Radium palace.

Lázeňství v 50. letech téměř zaniklo, protože se vše přizpůsobovalo těžbě uranu, Jáchymov byl uzavřenou zónou, byly zde tábory pro politické vězně (Janoška, 2011).

Těžba uranu byla ukončena roku 1962 (Lepka, 2003) a tehdy se začal vracet do města lázeňský život. Lázeňský ústav Běhounek byl dokončen v roce 1975.

V roce 1957 se radioaktivní voda využívá i k pitné léčbě (Přerovský, 1957).

V roce 1989 byla kapacita lázní 1141 lůžek a délka pobytu 21 dní (Černý, 1989).

V současné době zajišťuje lázeňský provoz Léčebné lázně Jáchymov, a.s., kapacita je 1200 lůžek.

K lázeňským procedurám je využívána radonová voda, které vyzařuje záření alfa. Při opakovaném působení na organismus v malých dávkách dochází ke stimulaci pozitivních procesů, jako jsou regenerace tkání, zvýšená sekrece protizánětlivého kortizolu, aktivaci imunitního systému a opravy poškozených částí DNA. Velmi často je vnímán protibolestivý účinek zdejších radonových vod.

Léčebnými procedurami jsou radonové koupele, jejichž počet je v rozmezí 10 a 24, podávají se 6x týdně při teplotě vody 36°C po dobu 20 minut. Po koupeli následuje suchý zábal. Dále jsou využívány rehabilitace, masáže, vodoléčba, akupunktura.

Brachyradiumterapie, zvané jáchymovské krabičky, využívá se gama záření, k léčbě chronických bolestivých nemocí pohybového aparátu, které nereagují na běžnou léčbu. Krabička se aplikuje lokálně na bolestivou oblast a poskytuje mnohaměsíční úlevu.

V dole Svornost vytryskl první pramen roku 1864 a zatopil část šachty. Později byly vody o podobném složení objeveny v jiných dolech. Marie Curie - Sklodovská objevila radium v Jáchymově roku 1898, poté prokázali fyzikové z Vídně Mache a Meyer radioaktivitu v termálních důlních vodách.

Voda ze všech čtyř zdrojů se jímá do jediného bazénu v dole, odkud je čerpána do akumulární nádrže a rozváděna potrubím v délce okolo 3 km do lázeňských provozů.

Prameny jsou Curie, C1, Běhounek, Agricola (Janoška, 2011).

V prosinci 2013 bylo ve městě Jáchymov ve spodní, lázeňské části, uklizeno a klid. Jediné co by připomnělo náhodnému návštěvníkovi, že se jedná o lázně, je altán po levé straně kruhového objezdu na silnici z Ostrova nad Ohří. V blízkosti tohoto altánku se nachází další 4 domy podobné lázeňským pavilonům ve Františkových Lázních. Je zde i jezírko se zlatými rybkami.

Vydáte-li se od kruhového objezdu okolo lázeňského domu Curie, narazíte na stavbu, kde letité nálety břízy bělokoré prozrazují, že zde stojí již opravdu dlouho. Při cestě od kruhového objezdu směrem do kopce je vidět, že město celkově upadá. Na náměstí jsou ruiny, větší množství domů je na prodej.

Některé ulice připomínají gheta. Městská hromadná doprava je zajišťována jednou linkou dopravce Služby Jáchymov, spol. s r.o. Linková autobusová doprava je zajišťována z měst Karlovy Vary nebo Praha je vedena přes Ostrov nad Ohří. Železniční spojení bylo zrušeno z důvodu rozšíření silnice vedoucí z Ostrova nad Ohří do Jáchymova, která byla vedena v její těsné blízkosti. Nejdostupnější železniční stanice se nachází v Ostrově nad Ohří.

9. Lázně Kynžvart

Historie hradu Kynžvartu sahá do 13. století, kdy ho zřejmě po roce 1242 nechal postavit král jako pohraniční pevnost a místo pro vybírání cla a poplatků (Wagner a Kibic, 1974). Doložen je roku 1287. Hrad byl dobytý a rozbořený královským vojskem v roce 1347, Karel IV. zakázal jeho obnovu roku 1349. Po roce 1398 vystavěl za krále Václava IV. Hynek Pluh z Rabštejna v místě zaniklého hradu nový. Hrad byl poškozen v roce 1506, obnoven roku 1561 (Kuča, 1998). Od roku 1448 měl Kynžvart právo pořádat trhy (Babický, 1969). Roku 1647 byl hrad dobyt Švédy, posléze císařskou armádou v témže roce. Švédy byl znovu dobyt roku 1648 a tentokrát byl zničen. Od té doby chátrá.

Rod Metternichů sídlil na zámku, který získal v roce 1623. Šlo o objekt z 16. století, barokně rozšířen mezi roky 1681 a 1691. Klasicistní podobu dostal v letech 1820 - 1833 (Kuča, 1998).

Dne 6. května 1945 vkročila na území města americká armáda (Babický, 1969). Mezi roky 1945 a 1946 na zámku sídlilo velitelství 3. americké armády. Poté byl do roku 1947 k dispozici americkému velvyslanci v Praze, poté přešel do státní správy. Dnes je přístupný veřejnosti (Kuča, 1998).

Dnes má město Lázně Kynžvart 1620 obyvatel (Adam, 2006). Kynžvartské minerální vody byly známé již v roce 1454, ale až roku 1818 uvedl prof. Steinmann 16 minerálních pramenů na Kynžvartu a jeho okolí (Babický, 1969). Roku 1819 projevil kníže Klemens Wenzel Lothar Metternich přání vybudovat lázně a nechal jímát tři prameny do bezedných soudků. Jednalo se o pramen Pitný (později Mariin), Lázeňský a Schiersäuerling (dnešní Richard).

Lázně vznikly až roku 1822, kdy švédský chemik Jakob Berzelius provedl analýzu tří vod a doporučil k jímání 6 zříděl. Dalšími zřídly k původním byly prameny s vyšším obsahem železa, a to Viktorův, Nový a Eleonořin pramen (Milota a Bartoš, 2011).

Na podnět prof. dr. Friedricha Jägera roku 1856 došlo ke stavbě budovy s vanami. Za první měsíc provozu bylo provedeno více než 400 koupelí. V roce 1862 byly kynžvartské prameny oficiálně prohlášeny za léčivé.

K léčivým zdrojům byla přidána na konci 19. století rašelina, kterou těžili v nedalekém ložisku, v roce 1969 zařízení na slatinné koupele bylo mimo provoz (Babinský, 1969).

Ve 30. letech 20. století došlo ke snížení vydatnosti pramenů, proto byly provedeny nové vrty v roce 1954. Novými vrty byly Nová Helena, Nová Marie a Nový Viktor. Ostatní byly, kromě pramenu Richard, utěsněny z důvodu nízké vydatnosti (Mílot a Bartoš 2011). Původně byly pitnými kúrami a koupelemi léčeny chudokrevnost, nemoci nervů, svalů a tkání, srdeční a cévní obtíže.

Od roku 1950 jsou zde léčeni výhradně dětští pacienti ve věku 2 – 15 let. Dnes jsou lázně zaměřené na léčbu nemocí horních cest dýchacích, kožních onemocnění, nemocí ledvin a močových cest (Janoška, 2011).

V roce 1969 byla kapacita lázní 240 lůžek (Babinský, 1969).

Minerálních vod je využívání především k inhalaci, kloktání a výplachům nosohltanu. Jako významný léčivý prostředek je dnes uváděn čistý horský vlhký vzduch (Janoška, 2011). Počátkem roku 2014 uváděno 305 lůžek.

V současné době je užívána klimatická léčba, inhalační léčba s využitím minerálních vod, pitná kúra, dechová rehabilitace a gymnastika, masáže, léčebná tělesná výchova, léčebná tělesná výchova v bazénu s ozonovou vodou, vodoléčba, plynové uhličitě zábaly a slatinné zábaly, elektroterapie, magnetoterapie, sauna.

Lázeňská péče je určena i nadále dětem, a to s nespecifickým onemocněním dýchacího ústrojí, onemocněním kožním. Dětem i dorostencům je určena péče s nefrourologickými indikacemi.

Léčí se zde netuberkulózní nemoci dýchacího ústrojí, a to recidivující katary horních cest dýchacích, alergická rýma, bronchitidy, stavy po pneumoniích, astma bronchiale, plicní fibróza, stavy po operacích dýchacího ústrojí a hrudníku.

Z kožních nemocí se léčí především atopický ekzém a jiné ekzémy.

Z nemocí ledvin a močových cest jsou zde léčeny recidivující či vleklé záněty ledvin, urolitiáza, stavy po operacích močového ústrojí.

V roce 2012 byla hodnota polétavého prachu na maximální úrovni v prosinci, a to 67 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. V roce 2011 nejvyšší naměřená hodnota oxidů dusíku v únoru a říjnu, a to 26 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Hodnoty poskytly Hygienické a ekologické laboratoře Cheb.

Městská hromadná doprava není zajišťována, je sem vedena příměstská autobusová doprava z Mariánských Lázní zajišťována společností Městská doprava Mariánské Lázně s.r.o.

Železniční zastávka Lázně Kynžvart se nachází asi 2 km od centra města na trati Cheb – Plzeň. Silnice první třídy č. I/21 se těmto lázním vyhýbá.

Minerální prameny v Lázních Kynžvart a okolí

Helena a Viktor v pavilonku

Marie -tento pramen je vyústěn do studny u léčebného domu Šárka.

Richard- je užíván lázeňskými hosty, v pavilonku

Prameny se nachází mimo město, ale jsou udržované - **Devátá kyselka I** (přejmenován na **Tereza**) a **II** , **Zaječí pramen**, **Kančí pramen**, **Liščí prameny**, **Jezevčí pramen**.

10. Další lokality s léčivými prameny

Kyselka - Obec ležící 12 km od Karlových Varů. V současné době (prosinec 2013) bez lázeňského provozu. V obci je stáčírna minerálních vod Mattoni a Aquila.

Léčivá minerální voda byla známa již v 16. století, a to pod názvy Radošovská nebo Bukovská kyselka. V roce 1798 se do Vídně a Budapešti vyvezlo 240 000 džbánek. Roku 1867 začal v Kyselce působit podnikatel Heinrich Mattoni, který pokračoval v exportu minerálních vod za 6 let koupil stáčírnu i lázně se všemi minerálními prameny (Janoška, 2011).

V roce 1957 mají lázně celoroční provoz, léčebné prostředky uhličitě koupele, pitná kúra a elektrolyzační. V mapě Lázně, zřídla a minerální prameny ČSSR z roku 1982 se kyselka stále objevuje jako lázeňské místo s popisem, že se lázně specializují na léčbu nespecifických nemocí dýchacích cest a nemocí oběhového a trávicího ústrojí u dětí. Lázně přestaly existovat po roce 1990.

Na jaře roku 2013 se nacházely všechny budovy ve velmi špatném stavu, propadlé stropy a střechy nebyly výjimkou. Obvodovým zdivem pomalu prorůstají stromy. Bývalý lázeňský areál je zcela nepřístupný.

Na podzim roku 2013 byla již alespoň částečně opravena první budova, v dubnu 2014 zrekonstruována zcela. Doprava zajišťována autobusy z okolních měst, městská hromadná doprava zde není zavedena. Železniční doprava osobní není zajištěna.

Úzká silnice z Kyselky, která byla ničena nadměrným využíváním kamionovou dopravou do závodu Karlovarské minerální vody, a.s., došlo v roce 2012 k opětovnému zavedení vlečky z Vojkovic nad Ohří. Dopravu zajišťuje Railsystem, s.r.o., která je dceřinou společností Autodoprava Hanzalík, s.r.o.

V současné době jezdí 2x – 3x týdně vlak o 16 vagónech (informace poskytl Karlovarské minerální vody, a.s.)

V obci a jejím okolí nachází několik pramenů a vrtů, které prochází geologickým podložím žul a rul, neogenními vulkanity.

Stráž nad Ohří leží asi 12 km po proudu řeky Ohře od Kyselky. Avšak v Kyselce probíhá oprava lázeňské třídy, ve Stráži se nic takového nechystá. Areál bývalých lázní je z části v soukromých rukách, druhá část je také veřejnosti

nepřístupná, protože je součástí vojenského prostoru.

Kyselka Korunní byla objevena majitelem pozemků Carlem Gölsdorfem v roce 1876. Byla zde zbudována stáčírna a roku 1878 byla minerální voda prodávána. Carl Gölsdorf vybudoval malé lázně v údolí nad stáčírnou minerální vody. V komplexu se nacházel lázeňský pavilon s pramenem Štěpánčiny kyselky, hostinec s restaurací, park, rozhledna, tenisové kurty a lázeňský dům Saxonía. Po druhé sv. válce lázně zmizely prakticky beze stopy (Janoška, 2011).

Pramen se nachází pod areálem současné stáčírny. V současné době je pramen vyčištěn a přístupný pro veřejnost.

O **Aši** se v literatuře z 19. století se můžeme dočíst, že se zde nacházelo více minerálních pramenů. Do dnešních dnů se zachovaly pouze prameny v Doubravě a Dolních Pasekách (Vít, 2000). Léčebné lázně v Aši nikdy nebyly, byly zde ale městské lázně. Ovšem v současné době se jedná o výstavbě lázní v osadě Doubrava.

Pramen v osadě Doubrava má podobné složení jako prameny v lázních Bad Elster. Budova pramene se nachází u zastávky autobusů v Doubravě. Pramen je navštěvován turisty ze Spolkové republiky Německo, která je vzdálená asi kilometr od pramene.

Pavilonek s minerální vodou pocházející z roku 1972 má tvar šestibokého hranolu s jehlanovou střechou. Důkladný chemický rozbor byl proveden roku 2000 a roku 2003 byly realizovány průzkumné vrty (Janoška, 2011). V územním plánu platném v roce 2014 je počítáno s výstavbou lázeňských domů, parku a kolonády okolo pramene Doubravka, který byl prohlášen za léčivý (není shodný se současným pramenem, je proveden vrt asi 2 metry od dnešního pavilonku, informaci poskytl místostarosta města Aš, Ing. Pavel Klepáček). Vlivem sucha na jaře 2014 je pramen vyschlý.

Vrt označený jako JD-1, byl prohlášen za léčivý MUDr. Vladimírem Vurmlem 30. října 2007. Pramen byl doporučen ke koupelím i pitné kúře.

Je vhodný pro léčbu degenerativní nemoci kloubů, revmatických onemocnění, chronických algických syndromů páteře, osteoporóze, stavech po ortopedických operacích a traumatech pohybového aparátu, neurologická onemocnění pohybového aparátu a onemocnění cévní a srdeční. V současné době není využíván.

Obec Prameny (dříve Sangerberg) je umístěná na náhorní pláni v centru Slavkovského lesa asi 10 km severně od Mariánských Lázní. Přístup je dále možný po silnici z Lázní Kynžvart nebo ze Sokolova, od kterého je obec vzdálena 20 km.

Dr. Reisinger ve spolupráci s Prof. Dr. Hueppe provedli rozbor zdejších vod a vyloučili škodlivé či bakteriologické zárodky nebezpečné lidskému organismu. Vzorok minerálních vod ze všech pramenů byly zaslány prof. Dr. Vinzenzovi von Kletzinsky, který provedl podrobný chemický rozbor. K tomu 20. září 1870 uvedl resumé: *„Vzhledem ke zjištěným chemickým rozborům mohu potvrdit, že prameny jsou zcela vhodné k dietetickým i terapeutickým potřebám. Svou kvalitou se řadí mezi plnohodnotné prameny v okolních Mariánských Lázních.“* (Jaša, Luděk. Prameny: Bad Sangerberg : ztracené lázně západních Čech. 1. vyd. Ilustrace Lubomír Zeman. Redaktor Jiřina Bulisová. Sokolov: Fornica, 2009, 202 s. Průvodce (Academia) ISBN 978-80-87194-08-9).

Na tomto základě výsledků rozborů minerálních pramenů očekávali investora a rozvoj lázeňství. Investor se nenašel a proto se čtyři místní obchodníci dohodli a založili společnost Sangerberger Bade-Gesellschaft A.G. Za okrajem města nechali vystavět velké lázně.

Stavba Alžbětiny lázně byly otevřeny v létě 1872 vpravo od silnice směr Kladská. Alžbětiny lázně obsahovaly 40 pokojů, 12 léčebných koupelen a sál pro 200 osob. Ve vrcholné lázeňské sezóně se tu sešlo i přes 300 pacientů. Kolem lázní byl rozlehlý park, tenisové kurty, prostory na kriket a kuželky. Před hotelem byl velký dřevěný lázeňský dům. V prahu za ním byla do oblouku postavena dřevěná kolonáda. Roku 1905 prodány Karlu Hinkemu z Mostu.

Lázně neměly takovou pověst jako Mariánské Lázně a proto zájem o ně upadal. Během 1. světové války došlo k průsaku povrchové vody do Rudolfova pramene, tím došlo k jeho znečištění a nemohl být používán pro lázeňství. Lázně byly využívány jako ozdravovna pro zraněné s poškozenými plícemi.

Nedlouho po konci války koupila lázně firma Julius Meinl. Ta rozšířila lázně o nově postavené křídla s pokoji a tím došlo ke zvýšení kapacity. Po vyčištění pramene byl přejmenován na Juliův pramen.

V průběhu 20. let byly lázně opět prodány, a to společnosti Porcelán Karlovy Vary, a. s., která zastavila lázeňský provoz z ekonomických důvodů.

Objekt začala využívat jako ozdravovnu pro pracovníky s poškozenými plícemi pro své zaměstnance. Prostředí porcelánky bylo prašné a neprospěšné zdraví.

V meziválečném období měly Prameny pověst klimatického letoviska uprostřed Slavkovského lesa.

Během 2. světové války měla být kyselka z Vincentova pramene stáčena a vožena pro Afrikakorps, voda se nekazila. Informace není podložena, pouze několik lidí po válce potvrdilo tuto informaci.

Po 2. světové válce bylo německé obyvatelstvo z obce vystěhováno a české obyvatelstvo přestěhováno ve většině případů do Mariánských Lázní. Sanatorium bylo v provozu do roku 1948, kdy budovy zabrali vojáci. 1954 – 1958 byla v budově bývalých lázní ubytovna pro horníky. Od roku 1958 zřízeno opět plicní oddělení, zrušeno v roce 1966.

Roku 1967 byl v těchto budovách zřízen Domov pro přestárlé, který 2. června 1983 ráno okolo druhé hodiny vyhořel.

Po Sametové revoluci se uskutečnil poslední pokus o záchranu budovy. Stát poskytl prostředky na opravu, ale v nedostačující výši. Ty ale stačily na zhotovení nové měděné střechy, tím do budovy přestalo zatékat. Poté došlo k rozkradení měděné střechy a její odvezení do šrotu.

V roce 2000 došlo ke stržení budovy (Jaša, 2009). V místě je vysoká hromada trosek dodnes.

K částečnému obnovení došlo v roce 2012, kdy došlo k vyčištění 2 pramenů v bývalém lázeňském parku a částečně se vybudoval altánek, který ale ještě 12. října 2013 byl bez střechy, a do pramenů následně přšelo a padalo listí z okolních stromů. Dne 21. října 2013 již na altánku byla položena prkna, aby dále nedocházelo ke znečištění pramenů. K pokrytí střechy altánku došlo o týden později. Přepad od pramenů byl vyveden obnoveným potrubím k místu připomínajícímu zahradní skalku, kde bylo možné minerální vody ochutnat.

Penzion v obci lázeňské služby nenabízí, byť je to patrně jediné zařízení svého druhu v Karlovarském kraji, které má na zahradě vlastní pramen. V zimě prochází lesy okolo obce běžecká stopa a v létě je možné využít cyklotrasy.

Vincentův pramen, Obecní prameny – Hublův pramen a Amálka nejsou pitné
Prameny Rudolfův a Giselin, Nový pramen (Lázeňský pramen), Barochův pramen,
Novákův pramen jsou vyčištěny a zachyceny.

Číhaná je ves ležící mezi Teplou a Mníchovem (Mnichov je obec severně od Mariánských Lázní). Lázně zde nikdy nebyly, ale zdejší minerální voda se měla využívat v nedalekých Mariánských Lázních (Janoška, 2011).

V první polovině 19. století mariánskolázeňský lékař Karel Heidler uvádí, že v údolí Lučního potoka se nachází pět minerálních pramenů (Milota a Bartoš, 2009). Představitel balneologického ústavu Karel Zörkendörfer v letech 1908 – 1911 vytipoval oblast pro vytvoření lázní, k tomu ale nedošlo (Janoška, 2011). Hlavním předmětem zájmu byla rašelina. Do Mariánských Lázní mělo podle plánů z let 1928 – 1931 vodu přivádět potrubí o délce 9,5 km. Bylo počítáno s příivodem 480 l/s. Při zkouškách docházelo ke ztrátám CO₂ pod 4% při délce potrubí 2,8 km. Záměr nebyl realizován, patrně kvůli světové hospodářské krizi (Milota a Bartoš, 2009).

Hydrochemický typ pramenů je hydrogenuhličitan-vápenatá-hořečnatá kyselka, s významnými složkami H₂SiO₃ (76 mg/l), ionty železa (36 mg/l), s celkovou mineralizací 1 400 mg/l a obsahem CO₂ 2,6 g/l (Janoška, 2011).

Mýtina - pramen Kyselecký hamr (Hammersäuerling) se využívá od roku 1698 (Milota a Bartoš, 2008), a toto datum je vyraženo i na kameni u pramene.

Podle pověstí měl být využíván od 16. století lázeňskými hosty ubytovanými v Mýtině, či bavorském Neualbenreuthu (Milota a Bartoš, 2008). Mýtina je vzdálena 25 minut chůze, hranice se SRN je od pramene asi 200 metrů.

Nejbližší lázně jsou v Neualbenreuthu.

V **Podlesí** na západním úpatí Slavkovského lesa vyvěrají dva neudržované prameny, v jejichž blízkosti se nachází budova bývalého lázeňského sanatoria (Janoška, 2011).

Pramen Radiovka (Radionka) má léčivé účinky především při léčbě nemocí horních cest dýchacích (Janoška, 2011).

Pramen Nektar se nachází ve stejném místě jako pramen Radiovka.

Obecní pramen je zastřešen, ale voda je značně kalná a tak neláká k ochutnání.

V **Konstantinových Lázních** roku 1803 byla postavena dřevěná bouda se čtyřmi místnostmi u pramene Smraďoch (Janoška, 2011), jedná se o dnešní Rudolfův pramen. Roku 1812 byl vystavěn první lázeňský dům. Hlavní, Prusíkův pramen lze ochutnat v kolonádě. Jde o hydrogenuhličitan - sodno - hořečnatou kyselku, s obsahem železa 31 mg/l a celkovou mineralizací 800 mg/l, obsahem CO₂ 3600 mg/l (Janoška, 2011). Léčí se zde nemoci kardiovaskulárního systému. Jsou to jediné lázně na území Plzeňského kraje.

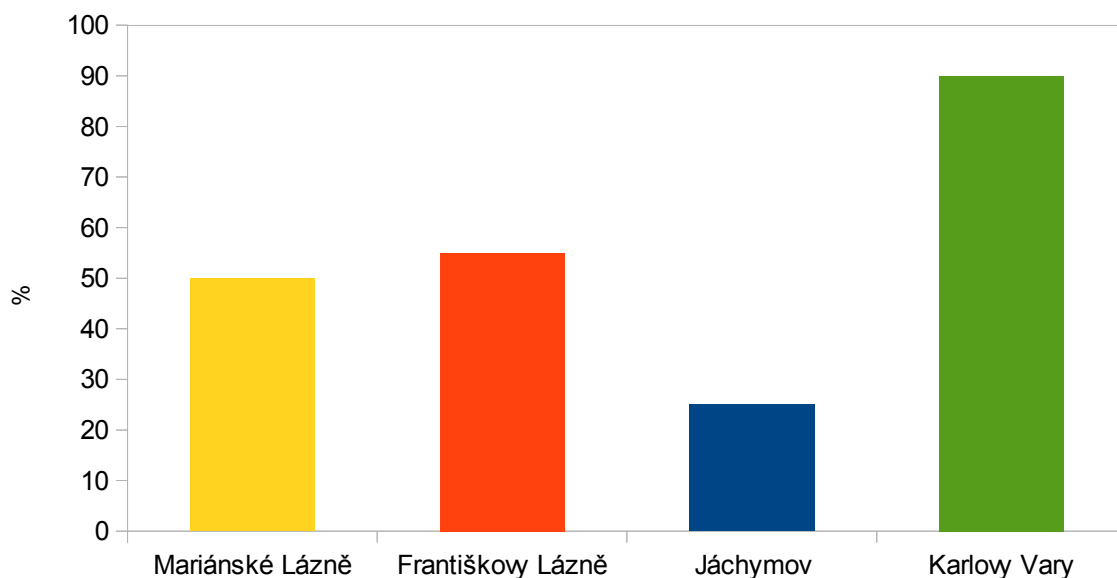
Prameny okolo obce **Louka** obsahují vysoké množství hořčíku, jsou stáčeny v závodě Karlovarské minerální vody, a.s.

11. Výsledky práce

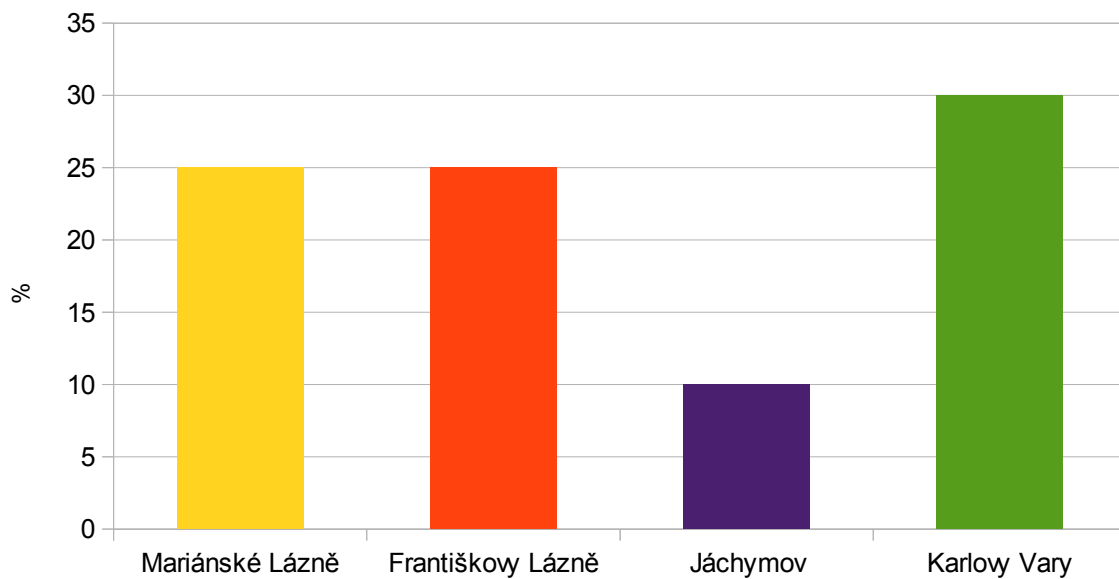
Vyhodnocení dotazníkového šetření

Dotazník k šetření byl rozdáván a vyplňován v lázních pro dospělé. V každém lázeňském městě jsem oslovil 10 mužů a 10 žen.

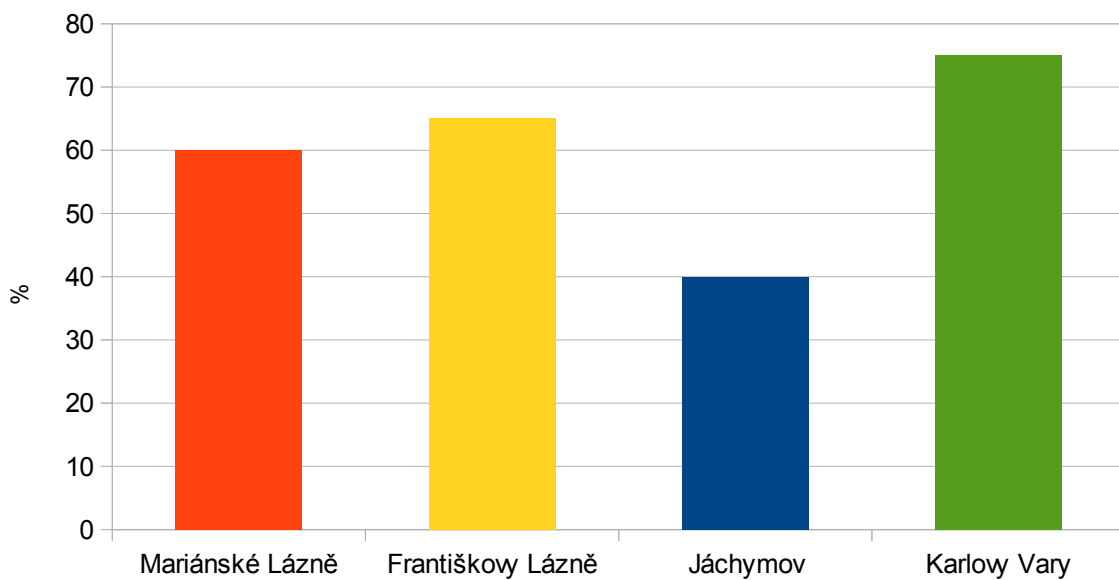
Z dotazníkového šetření vyplývá, že mnoho klientů se chce vrátit do navštívených lázní. Poměrně velká část klientů by ráda navštívila i jiné lázně v Karlovarském kraji, přibližně 25% klientů již jiné lázně v Karlovarském kraji navštívilo. Klienti mají v oblibě návštěvy památek, jsou spokojeni s možnostmi dopravy (kromě Jáchymova). Všechny grafy jsou vyhodnoceny v procentech.

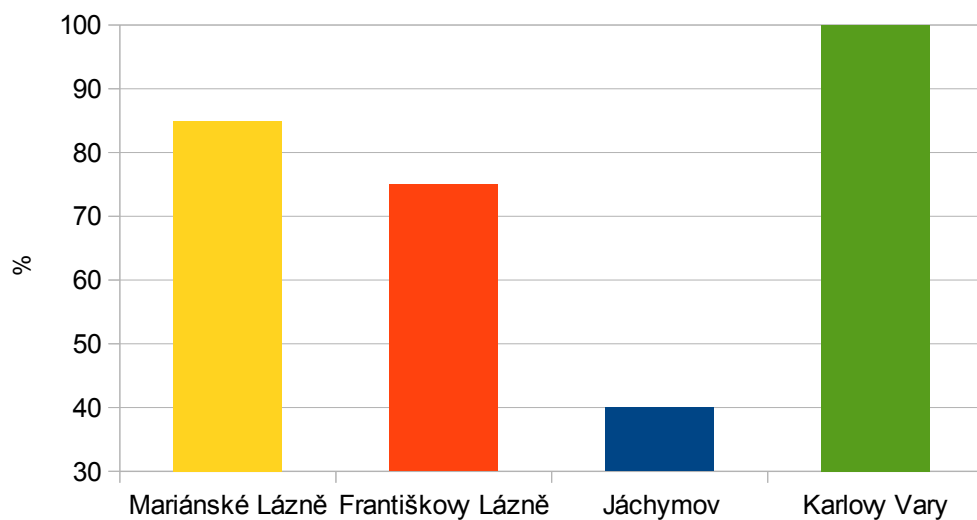
Graf č. 1 - hosté, kteří se chtějí vrátit do právě navštívených lázní

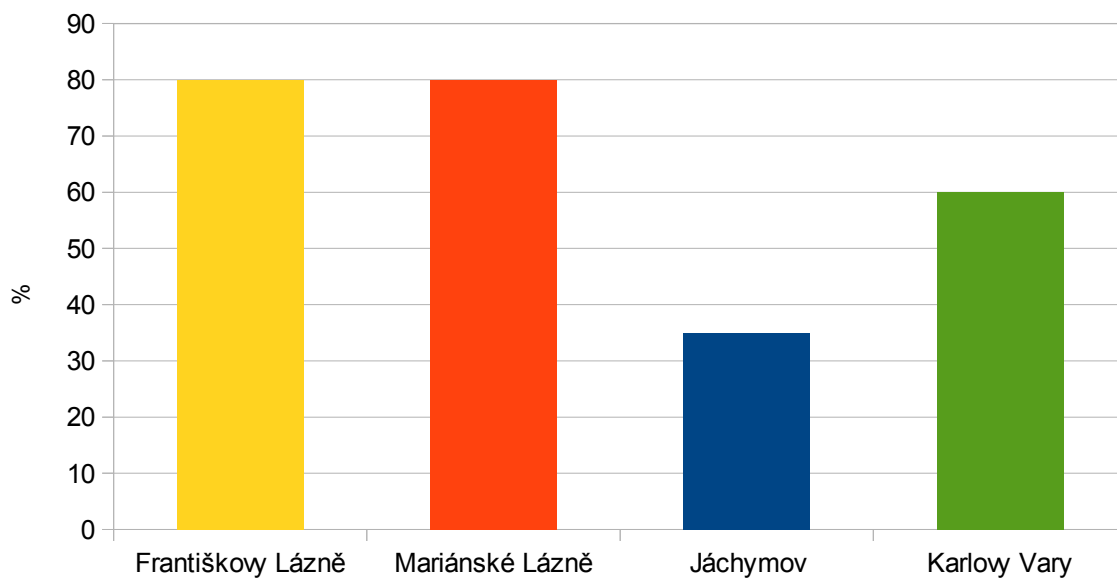
Graf č. 2 - hosté, kteří chtějí navštívit i jiné lázně v Karlovarském kraji

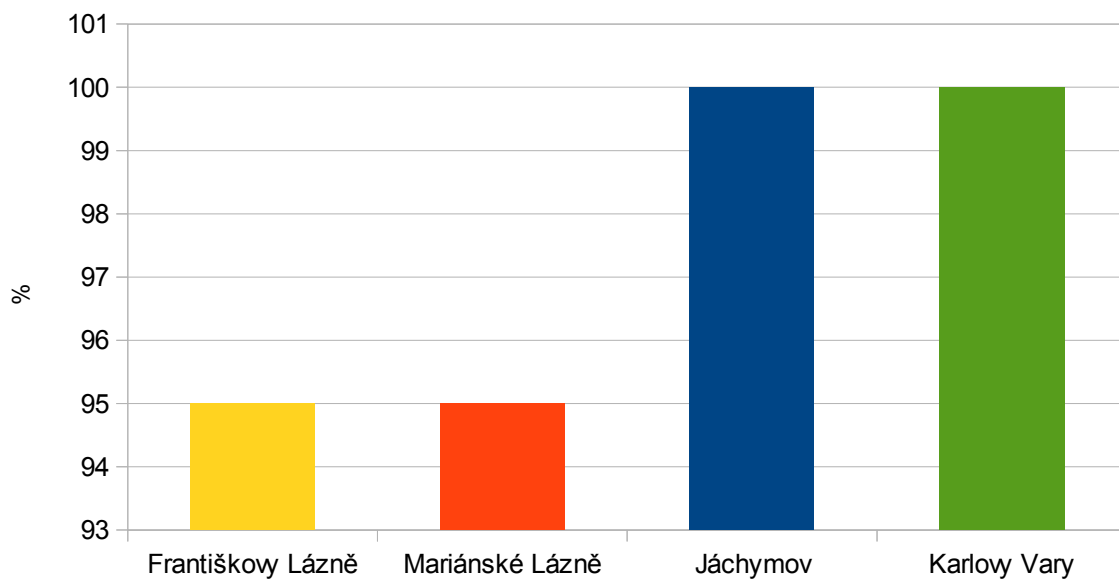
Graf č. 3 - hosté, kteří již navštívili jiné lázně v Karlovarském kraji

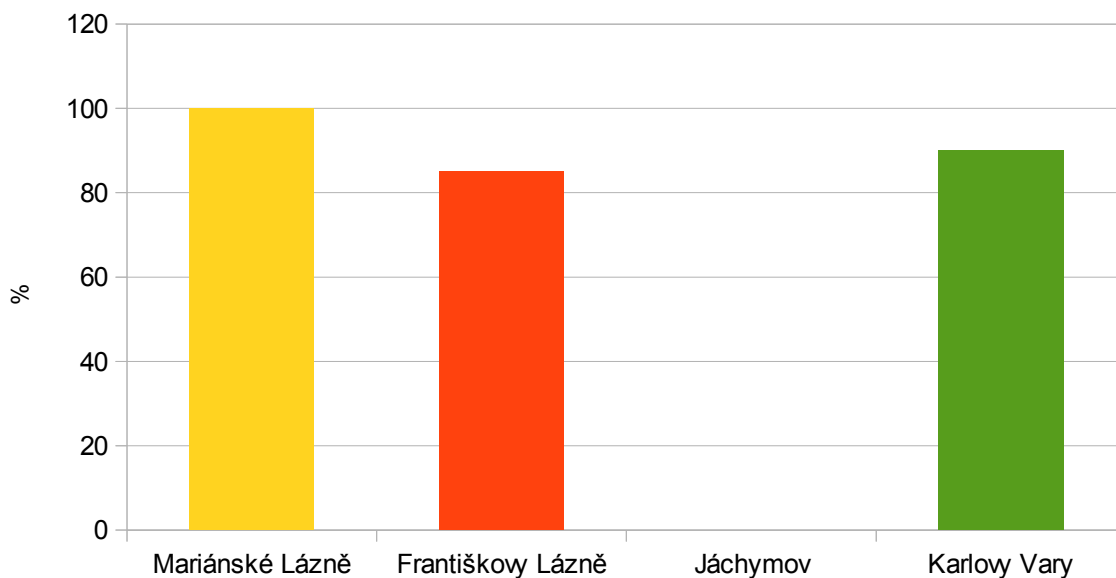
Graf č. 4 - hosté, kteří již navštívili některé z historických památek v Karlovarském kraji

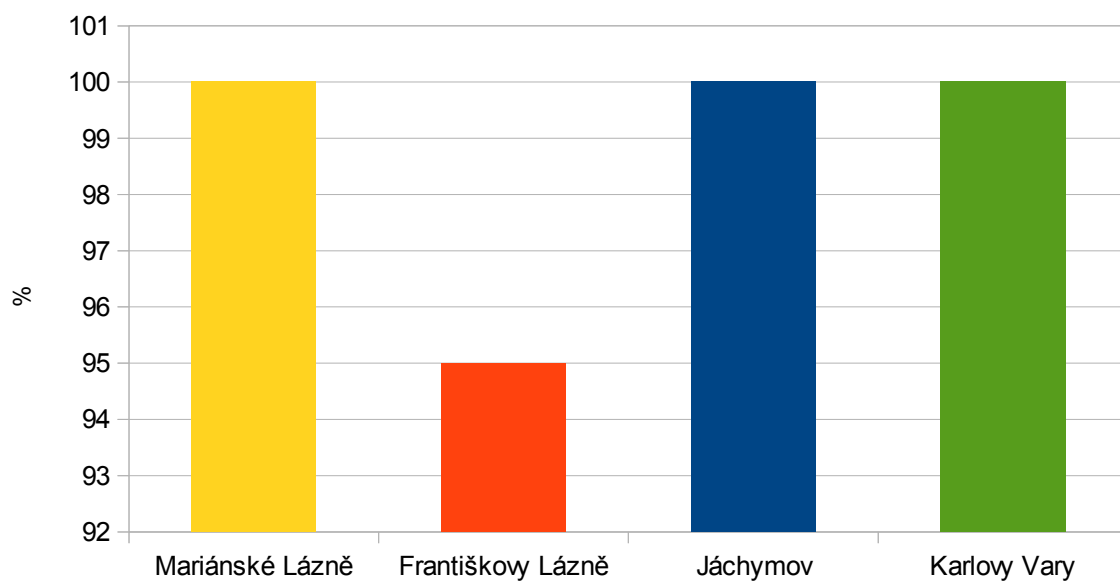
Graf č. 5 - hosté, kteří jsou spokojeni s dopravou v lázních a jejich okolí

Graf č. 6 - hosté, kteří si myslí, že zastoupení ovoce a zeleniny v jídelníčku je dostatečné

Graf č. 7 - hosté, kteří vypijí denně alespoň 0,5 litru zdejší minerální vody

Graf č. 8 - hosté, kteří jsou spokojeni s lázeňskou péčí v daných lázních

12. Diskuse

Tato práce byla zaměřena na stav lázeňství a lázní v Karlovarském kraji, a to především v posledních dvaceti letech. V kraji se využívá k lázeňství pět měst, ale v historii toto číslo bylo ještě vyšší. V současné době se jedná o výstavbě lázní v Aši. Téma práce jsem si vybral, protože studuji obor Výchova ke zdraví a lázeňství do tohoto oboru zcela jistě patří. Šetření pomocí dotazníků jsem prováděl od února 2014 do dubna 2014. V rámci výzkumu jsem se věnoval stavu dopravy, lázeňských budov, zaměření lázní na tělní systémy, změnám ve stavu lázeňských míst a spokojenosti klientů (za tímto účelem jsem si vytvořil dotazník).

V současné době, kdy je preferováno sedavé zaměstnání a do práce či školy se jezdí zásadně autem či autobusem, je značná námaha na oblast páteře. Proto se i lázeňství v Karlovarském kraji věnuje pohybovému aparátu.

U internetových zdrojů se informace o jednotlivých pramenech značně liší, a často jsou to i protichůdné informace. Z tohoto důvodu doporučuji vždy užívání zdejších minerálních vod pouze po konzultaci s lékařem.

Lázně Karlovarského kraje jsou zaměřeny na různé zdravotní neduhy, proto nemůže dojít k hodnocení úspěšnosti léčby. Průzkum pomocí dotazníkového šetření proto byl zaměřen na spokojenost klientů s lázeňskou péčí, jídelníčkem a okolím lázeňského města.

Na dotazníkové šetření odpovídali muži i ženy v poměru 1:1 v každém městě ve věku 30 – 70 let.

Splnění výzkumných předpokladů

- lázeňství v Karlovarském kraji se bude rozšiřovat do dalších lokalit

Ano, lázeňství se má rozšířit do Aše, v osadě Doubrava k tomuto je již vypracován plán (uvedl místostarosta Aše, Ing. Pavel Klepáček). V současné době se také obnovují bývalé lázně Kyselka (občanským sdružením) a v obci Prameny byla zahájena symbolicky druhá lázeňská sezóna (nejsou zde žádné lázeňské domy ani provozy, několik minerálních pramenů ale je přístupno veřejnosti, o toto se stará rovněž občanské sdružení).

— o lázeňství v souvislosti se zdravým životním stylem stoupá zájem

Toto se mi nepodařilo zcela prokázat. Přestože stoupá zájem o zdravý životní styl, z důvodů doznívající finanční krize nejsou mnozí ochotni do lázeňské péče investovat.

Vlivem nedostatku klientů a z finančních důvodů jsou po sametové revoluci uzavřeny některé lázně, např. Železnice, Kyselka, Bílina či Velichovky. Protože zdravotní pojišťovny omezují placenou lázeňskou péči pacientům, podle vyjádření pana Bc. Radka Troušila, DiS. ze společnosti Lázně Františkovy Lázně, a.s., se v současné době zvyšuje počet klientů, kteří si pobyt i procedury platí zcela sami.

Literatura vs. Internet:

Balbínův pramen – na internetu informace <http://www.royalmarienbad.cz/24744-prirodni-lecive-prameny>, že podporuje prokrvení, příznivě působí na kardiovaskulární systém. V literatuře se tato informace neobjevuje. V podobném duchu je psána i informace na wikipedii či na stránkách České televize. Literatura se věnuje pramenům komplexněji, sběr informací trvá po delší čas a z tohoto důvodu je třeba mít na paměti možnost chyby ve výzkumu, možnost méně odborného personálu provádějící výzkum pro internet. Všeobecně se na internetu k pramenům vyskytují rozsáhlejší informace, které jistě mají svoji váhu, ale je třeba skutečné účinky konzultovat s lékařem.

13. Závěr

S výhledem do budoucnosti lze říct, že lázeňství v kraji zůstane. Vlivem v současné době obnovovaných lázní v Kyselce a snaze občanského sdružení v Pramenech by se dalo říci, že dojde k jeho rozkvětu.

Perspektivně se jeví i možnosti a územní plán města Aše v osadě Doubrava, kde má dojít prozatím k výstavbě nového pitného pavilonku.

Vlivem světové hospodářské krize a finanční situace potenciálních klientů ale tyto vyhlídky nejsou nijak růžové za předpokladu, že kupní síla obyvatel Evropy klesá a klientům z České republiky lékaři lázně příliš nepředepisují.

Zrušení poplatku za pobyt v zařízeních na počátku roku 2014 lázeňským zařízením také příliš nepomohlo.

Pokud by už někdo měl možnost od zaměstnavatele dostat tři týdny dovolené v celku, málokdo se rozhodne pro strávení volných dní v Západočeských lázních, kde nejsou velehory, ani průzračně čistý oceán.

Všechny lázně určené dospělým v Karlovarském kraji jsou hojně navštěvovány občany Ruské federace.

Lázně Kyselka, o.p.s. v Kyselce, vlastníci nemovitosti bude bojovat za obnovení slávy zdejších lázní. Dokonce už byla započata rekonstrukce prvních budov.

Smutnější kapitolou tak zůstává se svým stomilionovým dluhem obec Prameny. I zde působí občanské sdružení, které se snaží o obnovu. Ovšem pozemky, na kterých se prameny a bývalý lázeňský park i s bývalými lázničkami nachází, jsou v soukromých rukou.

Zda dojde někdy k obnově lázeňského provozu v Mýtíně, za předpokladu že tam někdy nějaký byl, nevím. V současné době je u pramene postaven nový altánek a chodíček k prameni. Rovněž nevypadá, že by se tady měla minerální voda stáčet, alespoň podle současného stavu torza budovy stáčírny.

Bývalé sanatorium v Podlesí, kde se minerální voda i stáčela, nechátrá. Majitelé jsou potomci zakladatele tohoto sanatoria a starají se o něj. Sanatorium není dnes v provozu, ale vzhledem ke klidu zdejší oblasti k lázeňství vyloženě vybízí.

Lázeňsky zajímavá lokalita je určitě v okolí Louky, dokonce byly velkolepé plány na vybudování lázní, bohužel zůstalo pouze u plánů.

V regionu je mnoho dalších oblastí s minerálními prameny a nesmíme zapomenout ani na slatinu, která je využívána také hojně. V Lázních Kynžvart je také využívána klimatoterapie, která příznivě působí na dýchací systém.

Lázeňství v Karlovarském kraji má bohatou historii a přál bych si, aby mělo před sebou rozvoj a úspěšnou léčbu mnoha spokojených klientů.

Co se týká perspektivy pro budoucnost, ve Františkových Lázních nejspíš nebude k další výstavbě lázeňských provozů stejně tak, jako v Karlových Varech z důvodu jejich velké vzdálenosti od pramenů.

Naopak v Lázních Kynžvartu a Mariánských Lázních je k případné výstavbě nových lázeňských provozů, nebo přestavbě současných budov dostatek příležitostí. O minerální prameny u těchto měst je dobře postaráno a netrpí znečištěním, a to i přesto, že některé informační panely varují před jejich konzumací. V Mariánských Lázních by mohlo dojít k opětovnému zavedení léčby dětí a dorostu, které mají urologické obtíže.

Další šanci by mohla mít obec Plesná, která těsně sousedí s německými lázněmi Bad Brambach, a v jejímž katastrálním území se také nachází několik minerálních pramenů, z nichž jsou dva ve velice dobrém stavu.

Mnoho minerálních pramenů se nachází na území Slavkovského lesa, Českého lesa, ty obsahují větší množství iontů železa, které chybí především ženám.

14. Přílohy

Dotazník k šetření

Vážení hosté,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění níže uvedené dotazníku, který mi pomůže při zpracování mé bakalářské práce na téma: „Aktuální stav lázeňství Karlovarského kraje a perspektivy jeho rozvoje.“ Dotazník, prosím, vyplňte pravdivě, protože Vámi poskytnuté informace budou použity pro praktickou část této bakalářské práce. Dotazník je anonymní a informace zde získané nebudou nikde jinde zveřejněny. Vybranou odpověď, prosím, zaškrtněte nebo napište.

Za vyplnění dotazníku děkuji.

Jan Hrbek

Chcete se vrátit do těchto lázní? (graf č. 1) Ano Ne

Hodláte navštívit jiné lázně v Karlovarském kraji? (graf č. 2) Ano Ne

Navštívili jste i jiné lázně v Karlovarském kraji? (graf č. 3) Ano Ne

Navštívili jste historické památky v okolí lázní? (graf č. 4) Ano Ne

Jste spokojeni s dopravou? (graf č. 5) Ano Ne

Je podle Vás zastoupení ovoce a zeleniny v jídelníčku dostatečné? Ano Ne
(graf č. 5)

Vypijete alespoň 0,5 litru pramenité vody? (hosté z Jáchymova nevyplňují) Ano Ne
(graf č. 6)

Ujdete alespoň 5 km denně? (graf č. 7) Ano Ne

Jste spokojeni s lázeňskou péčí (graf č. 8) Ano Ne

Děkuji

Jan Hrbek

Tabulka č. 1

Fe	chudokrevnost	Mariánské Lázně	Farská kyselka, Ambrožovy prameny, Balbínův pramen
		Františkovy Lázně	Nový, Železnatý
		Lázně Kynžvart	Helena, Viktor, Jezevčí, Kančí, Liščí, Zaječí
		Prameny	Nový, Obecní, Gisela, Rudolf
Mg	Metabolismus bílkovin, výkonnost svalů	Mariánské Lázně	Farská kyselka, Rudolfův
		Konstantinovy Lázně	Prusíkův pramen
		Lázně Kynžvart	Helena, Viktor, Richard
		Prameny	Nový, Obecní, Gisela, Rudolf
Ca	Svalové křeče, zvýšení krevní tlak, osteoporóza	Františkovy Lázně	Žofie
		Lázně Kynžvart	Helena, Viktor, Richard
		Prameny	Nový, Obecní, Gisela, Rudolf
		Mariánské Lázně	Ambrožovy prameny, Balbínův

Na	Nervová vlákna, žaludeční šťávy	Karlovy Vary	všechny
		Františkovy Lázně	Solný, Glauber, Kostelní, Natálie, Sluneční, Adler, Žofie
		Konstantinovy Lázně	Prusíkův pramen
		Mariánské Lázně	Lesní, Medvědí, Ambrožův, Balbínův, Karolinin
		Aš	Dolní Paseky, Doubrava
Si	Pevnost tkání, stavba bílkovin	Mariánské Lázně	Rudolfův, Prelátův, Ambrožovy prameny, Ferdinandův
		Karlovy Vary	Všechny
		Lázně Kynžvart	Helena, Viktor, Richard
Li	Látková výměna	Mariánské Lázně	Ferdinandův pramen
		Aš	Dolní Paseky, Doubrava
Cl	Acidobazická rovnováha, trávení bílkovin	Františkovy Lázně	Solný, Sluneční, Natalie, Adler
		Karlovy Vary	Všechny
		Aš	Dolní Paseky, Doubrava

U uvedených prvků se vždy jedná o ionty obsažené v minerální vodě.

Tabulka č. 2

Látková výměna	Aš	Dolní Paseky
	Mariánské Lázně	Křížový pramen, Rudolfův
	Karlovy Vary	Všechny
Porody, těžké ztráty krve	Františkovy Lázně	Nový
Chudokrevnost	Františkovy Lázně	Železnatý, Sluneční
	Mariánské Lázně	Ambrožovy prameny, Medvědí, Balbínův
	Prameny	Lázeňský, Obecní, Rudolf, Gisela
Žaludeční a střevní katary	Františkovy Lázně	František, Cartellieri, Glauber I, II, Palliardi, Stanislav, Sluneční a Kostelní pramen
	Mariánské Lázně	Křížový
Ledvinové kameny	Mariánské Lázně	Karolinin, Rudolfův
	Františkovy Lázně	Žofie
	Lázně Kynžvart	Richard
Onemocnění kloubů, páteře	Jáchymov	
Žlučník	Františkovy Lázně	Luční
Vředy žaludku a dvanácterníku	Mýtina	Kyselecký hamr
Krevní tlak	Mariánské Lázně	Mariin

Urologické nemoci	Mariánské Lázně	Karolinin, Lesní
Kardiovaskulární systém	Konstantinovy Lázně	Prusíkův
Metabolická onemocnění	Karlovy Vary	Všechny
	Mariánské Lázně	Rudolfův, Ferdinandův
Nemoci horních cest dýchacích	Podlesí	Radionka
	Mariánské Lázně	Lesní
	Františkovy Lázně	Solný pramen
Kožní nemoci	Lázně Kynžvart	Richard
	Jáchymov	
Zácpa	Karlovy Vary	Teplejší prameny
	Františkovy Lázně	Glauberovy prameny, Kostelní
	Mariánské Lázně	Ferdinandův pramen

15. Seznam použité literatury

- ADAM, Jan. Ottova encyklopedie Česká republika: příroda, zeměpis. Vyd. 1. Redaktor Jiřina Bulisová. Praha: Otto, 2006, 744 s. ISBN 80-736-0456-6
- BABINSKÝ, Stanislav. Lázně Kynžvart. 1. vyd. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1969, 96 s.
- BERAN, Jiří. Dějiny Karlovarského kraje. 1. vyd. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2004, 207 s. Průvodce (Academia). ISBN 80-239-3477-5.
- BROŽ, Karel, Eva DOUCHOVÁ, Jana HORVÁTHOVÁ, Marian MACKOVIČ. FRANTIŠKOVY LÁZNĚ. 1. vyd. Město Františkovy Lázně, 2011.
- BUCHTELE, Zdeněk a Richard ŠVANDRLÍK. Objevy a zajímavosti v okolí Mariánských Lázní. Velká Hleďsebe VI.n., 2012
- BURACHOVIČ, Stanislav a Stanislav WIESER. Encyklopedie lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Libri, 2001. ISBN 80-727-049-7.
- BURIÁNEK, Jan. Minulost Chebska? Sopka skoro na každém rohu. Chebský deník, duben 2013.
- ČERNÝ, Jaroslav Lázně v ČSSR. 1. vyd. Praha: Práce, vydavatelství a nakladatelství ROH, 1989, 184 s.
- DUŠEK, Pavel. Encyklopedie městské dopravy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 1. vyd. Praha: Libri, 2003, 292 s., [16] s. barev. obr. příl. ISBN 80-727-7159-0.
- DVOŘÁK, Otomar, Zuzana SVOBODOVÁ a Jan KROČA. Ohře - měsíční řeka: putování od pramene k ústí. 1. vyd. Karlovy Vary: Promenáda, 2007, 199 s. ISBN 978-80-86720-35-7.
- HARÁK, Martin. Autobusy a trolejbusy východního bloku: [1945-1990]. 1. vyd. Praha: Grada, 2014, 224 s., viii s. obr. příl. ISBN 978-80-247-4738-5.
- JAŠA, Luděk. Prameny: Bad Sangerberg : ztracené lázně západních Čech. 1. vyd. Ilustrace Lubomír Zeman. Redaktor Jiřina Bulisová. Sokolov: Fornica, 2009, 202 s. Průvodce (Academia). ISBN 978-80-87194-08-9
- JANOŠKA, Martin. Minerální prameny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: příroda, zeměpis. Vyd. 1. Ilustrace Lubomír Zeman. Redaktor Jiřina Bulisová. Praha: Academia, 2011, 671 s. Průvodce (Academia). ISBN 978-802-0018-410

- JIRÁSEK, Karel a Irena JIRÁSKOVÁ. Františkovy lázně. 1. vyd. Praha: Olympia, 1977.
- KŘÍŽEK, Vladimír. Obrazy z dějin lázeňství. 2. vyd., v Libri 1. Praha: Libri, 2002, 263 s. ISBN 80-727-7092-6.
- KUČA, Karel. Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: příroda, zeměpis. 1. vyd. Ilustrace Lubomír Zeman. Redaktor Jiřina Bulisová. Praha: Libri, 2002, 671 s. ISBN 80-727-7039-X
- LEPKA, František ČESKÝ URAN. 1. vyd. Liberec: Květa Vinklátová – KNIHY 555, 2003, 104 s. ISBN: 80-86660-05-2.
- LOSOS, Ludvík. Atlas tramvají. 1. vyd. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1981.
- Milota, Jiří a Jaromír BARTOŠ. Průvodce po minerálních pramenech. Vyd. 1. Mariánské Lázně: Český svaz ochránců přírody ZO ČSOP Kladská, 2008, 66 s. ISBN 978-80-254-5870-9.
- Milota, Jiří a Jaromír BARTOŠ. Průvodce po minerálních pramenech. Vyd. 1. Mariánské Lázně: Český svaz ochránců přírody ZO ČSOP Kladská, 2008, 66 s. ISBN 978-80-254-5866-2.
- Milota, Jiří a Jaromír BARTOŠ. Průvodce po minerálních pramenech. Vyd. 1. Mariánské Lázně: Český svaz ochránců přírody ZO ČSOP Kladská, 2009c, 64 s. ISBN 978-80-254-6930-9.
- Milota, Jiří a Jaromír BARTOŠ. Průvodce po minerálních pramenech. Vyd. 1. Mariánské Lázně: Český svaz ochránců přírody, 2011, 80 s.
- PŘEROVSKÝ, Karel. Československé lázně: [Sborník]. 1. vyd. Praha: SZdN, 1957.
- Švandrlík, Richard, Jan HAVRÁNEK a Vladimír KŘÍŽEK. Mariánské Lázně: průvodce. 1. vyd. Praha: Olympia 1981
- VÍT, Jaroslav. Ašsko: historicko-turistický průvodce = Landkreis Asch : historisch-turistischer Führer. V Domažlicích: Nakladatelství Českého lesa, 2000, 208 s. Historicko-turistický průvodce. ISBN 80-861-2519-X.
- VYLITA, Břetislav, Jiří KLSÁK, Stanislav BURACHOVIČ a Jaroslav DOLINA. KARLOVY VARY: The City of Spas and springs. MIRROR PROMOTION s.r.o., 2007. ISBN 978-80-254-0809-4.
- WAGNER, Jaroslav a Karel KIBIC. Krajem západočeských lázní. Vyd. 1. Praha: Orbis 1974, 288 s.

WEISSENSTEINER, Friedrich a Milan CHURÁŇ. Velcí panovníci rodu Habsburského: 700 let evropské historie. Vyd. 1. Praha: Ikar, 1996, 309 s. ISBN 80-7202-050-1.

KARLOVARSKÝ KRAJ. Lázně Kynžvart: Živý kraj [online]. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <http://www.zivykraj.cz/cz/lazne-a-wellness/lazne-kynzvart>

Kdo jsme - O nás - Léčebné lázně Lázně Kynžvart.[online]. [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: <http://www.detskalecebna.cz/cs/o-nas/kdo-jsme/>

Letiště Karlovy Vary: V letních měsících roku 2013 zaznamenalo letiště Karlovy Vary významný nárůst počtu cestujících na linkách z Moskvy. LETIŠTĚ KARLOVY VARY S.R.O. [online]. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: http://www.airport-karlovy-vary.cz/cs/6-502-1-media_-v-letnich-mesicich-roku-2013-zaznamenalo-letiste-karlovy-vary-vyznamny-narust-poctu-cestujicich-na-linkach-z-moskvy.html

Průvodce lázněmi: popis léčby v jednotlivých lázních. [online]. [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: <http://www.e-lazne.eu/pruvodce-laznemi>

SIMEONOVÁ, Václava. Dluhy? Obec Prameny je může splatit za deset let: Deník.cz. [online]. 2013-08-14 [cit. 2013-10-18]. Dostupné z: <http://www.denik.cz/karlovarsky-kraj/dluhy-prameny-je-mohou-splatit-za-10-let-20130814-u69w.html>

VLKOVÁ, Jitka. Obcí zatížených milionovými dluhy poprvé za pět let ubylo: iDNES.CZ. [online] 2013-07-11 [cit. 2013-10-18]. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/nejzadluzenejsi-obce-v-hledacku-ministerstva-financi-pfj-/ekonomika.aspx?c=A130710_212636_ekonomika_brd